

JAN IZDEBSKI

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
izdebski@kul.pl
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2911-4445>

METODY BADAŃ NAUK SPOŁECZNYCH W NAUCE PRAWA ADMINISTRACYJNEGO

THE SOCIAL SCIENCE RESEARCH METHODS IN THE STUDY OF ADMINISTRATIVE LAW

Abstract. The main purpose of this paper is to present the science research methods in the study of administrative law. Creating and applying administrative regulations provokes significant research questions, many of which require the use of research methods and techniques rooted in social sciences, dedicated to the observation of factual phenomena under the influence of administrative law.

Keywords: administrative law; science research methods; methodology of legal sciences; public administration.

WPROWADZENIE

W ramach poszczególnych dyscyplin nauki wyróżniamy specyficzne cele badań naukowych i metody ich osiągnięcia – metody badawcze. Każda dyscyplina naukowa dąży do poznania rzeczywistości i uporządkowania badanych faktów i zjawisk przy wykorzystaniu charakterystycznie dla niej usystematyzowanych pojęć oraz wskazania określonych prawidłowości, uporządkowanych za pomocą koncepcji teoretycznych. Cele badań naukowych, sposoby ich osiągnięcia oraz porządkowania są determinowane przez przedmiot badań – charakterystyczny dla danej dyscypliny nauki zakres zainteresowań, wyodrębniony za pomocą wypracowanych w ramach rozwoju danej dyscypliny pojęć i koncepcji badawczych. Aby osiągnięte w ramach badań naukowych cele badawcze – wyniki badań – mogły być traktowane jako obiektywne prawidłowości, ustalone we właściwy, rzetelny i sprawdzalny sposób, muszą być ustalone za pomocą takich właśnie narzędzi

badawczych uporządkowanych w ramach specyficznej dla danej dyscypliny naukowej metody badawczej.

Problematyka metod badawczych jest przedmiotem metodologii nauk. Metodologia nauk zajmuje się funkcjonalną stroną nauki i stanowi teorię metod stosowania nauki¹. Według T. Kotarbińskiego „metodologia nauk jest nauką o zasadach budowania układów rozumowań np. systemów naukowych”². Zgodnie z ujęciem K. Ajdukiewicza „metodologia nauk stara się przede wszystkim wyróżnić pewne typy czynności wykonywanych w pracy naukowej i poddać je analizie, doprowadzającej do wyraźnego zdania sobie sprawy z tego, na czym czynności danego typu polegają”³.

Metodologia jest nauką o czynnościach poznawczych badań naukowych oraz wytworach poznawczych tych czynności. W ramach określonych dyscyplin naukowych występują założenia metodologiczne służące realizacji celów badań naukowych stawianych danym dyscyplinom nauki. Precyzyjna i rzetelna metodologia jest podstawą rzetelnych badań naukowych. Metodologia jest zatem zbiorem reguł gry, zasad, jak postępować w nauce, aby efekty naszej pracy uznać za naukowe, m.in. dlatego, że zostały uzyskane dzięki zastosowaniu określonego, jasnego i możliwego do odtworzenia schematu postępowania⁴.

W związku z tym w ramach poszczególnych dyscyplin naukowych podstawowe znaczenie mają metody badawcze. Pojęcie „metoda badawcza” obejmuje świadomy sposób postępowania zmierzający do osiągnięcia celu, natomiast dobór wykorzystywanego w jej ramach zespołu czynności i środków – technik badawczych – jest podyktowany założeniami badawczymi⁵. Tak więc metody badawcze, jako procesy służące rozwojowi wiedzy w danej dziedzinie są związane ze stosowaniem wielu czynności i metod szczegółowych – technik badawczych⁶. O ile przez metody badawcze należy rozumieć świadomie i konsekwentnie stosowane sposoby postępowania lub badania rzeczy, zjawisk, zdarzeń czy procesów, obej-

¹ S. KAMIŃSKI, *Metodologia nauk*, [w:] *Leksykon filozofii klasycznej*, red. J. Herbut, Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 1997, s. 363.

² T. KOTARBIŃSKI, *Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk*, Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk 1990, s. 232.

³ K. AJDUKIEWICZ, *Logika pragmatyczna*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1965, s. 173.

⁴ B. STĘPIEŃ, *Oblicza pluralizmu metodologicznego w naukach o zarządzaniu – z perspektywy instytucjonalnej*, „*Studia Oeconomica Posnaniensia*” 2016, t. 4, nr 1, s. 50.

⁵ J. KORCZAK, *Wiedza o organizacji i zarządzaniu jako dyscyplina naukowa*, [w:] A. CHRISIDU-BUDNIK, J. KORCZAK, A. PAKUŁA, J. SUPERNAT, *Nauka organizacji i zarządzania*, Wrocław: Kolonia Limited 2005, s. 25.

⁶ J. IZDEBSKI, *Koncepcja misji administracji publicznej w nauce prawa administracyjnego*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2012, s. 28.

mujące ogół reguł i prawidłowości systematycznie stosowanych w procesie badawczym, to przez techniki badawcze należy rozumieć narzędzia, środki, umiejętności i procedury stosowane w badaniach empirycznych na drodze metod i założeń metodologicznych⁷.

W ramach rozwoju poszczególnych dyscyplin naukowych wykształciły się charakterystyczne dla nich sposoby rozumowania. Rozwój ten polegał również na wzajemnym przenikaniu się dyscyplin nauki w zakresie wykorzystywanych metod, co powoduje konieczność opisanie charakterystycznych cech danej dyscypliny nauki w celu osiągnięcia poprawności metodologicznej⁸.

Z tego względu w ramach określenia metodologii przynależnej danej dyscyplinie naukowej ważnym problemem jest ustalenie właściwej koncepcji metodologicznej, która zapewni wykorzystanie metod innych dyscyplin naukowych w sytuacjach, w których zapewni to osiągnięcie celów badawczych oraz wyeliminuje zagrożenia anarchizmu metodologicznego, skutkującego niedopuszczalnym łączeniem narzędzi naukowych nieprzystających do badanej rzeczywistości. Dotyczy to w szczególności wieloaspektowych przedmiotów badań naukowych. Złożoność przedmiotu badania wymaga zastosowania odpowiedniego rodzaju metod, aby możliwe było zrealizowanie podstawowego celu badania naukowego, jakim jest wyjaśnienie badanej rzeczywistości⁹.

Zagadnienie to w szczególny sposób dotyczy nauki prawa administracyjnego jako jednej z gałęzi nauk prawnych zajmującej się częścią systemu prawa – prawem administracyjnym. Nauka prawa administracyjnego z punktu widzenia podziału nauk prawnych jest częścią dogmatyki prawa¹⁰, której zadaniem jest wyjaśnianie znaczenia norm prawa administracyjnego w obowiązujących przepisach prawnych¹¹. W ramach definiowania i określania granic prawa administracyjnego kluczowe znaczenie ma pojęcie administracji publicznej, rozumianej jako zarówno struktura organizacyjna, jak też działalność podmiotów wchodzących w skład tejże struktury, działalność, należy podkreślić, mającą istotne znaczenie dla wielu sfer życia społecznego. W związku z tym w ramach nauki

⁷ F. KRZYKAŁA, *Niektóre zagadnienia metodologii badań socjologicznych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1987, z. 1, s. 209.

⁸ Zob. H. ADAMKIEWICZ-DRWILLO, *Zagadnienia ogólne metodologii nauk z uwzględnieniem metodologii nauk prawnych*, [w:] *Podstawy finansów i prawa finansowego*, red. A. Drwiłło, Warszawa: Wolters Kluwer S. A. 2011, s. 45.

⁹ P. KAWALEC, *Założenia umiarkowanie pluralistycznej metodologii*, „Zagadnienia Naukoznawstwa” 2013, nr 4, s. 277.

¹⁰ K. OPAŁEK, *Problemy metodologiczne nauki prawa*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1962, s. 195-196.

¹¹ J. KRUKOWSKI, *Wstęp do nauki o państwie i prawie*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2002, s. 8.

prawa administracyjnego istnieje istotne zapotrzebowanie na wykorzystywanie metod badawczych innych dyscyplin nauk społecznych. Przedmiotem niniejszego studium jest wstępna analiza możliwości wykorzystania metod i technik badawczych nauk społecznych w nauce prawa administracyjnego.

1. CHARAKTERYSTYKA METODOLOGII NAUK PRAWNYCH

Celem każdej nauki jest poznanie, nauka jest bowiem nie tylko procesem pozyskiwania wiedzy, ale również sposobem realizacji potrzeby poznawczej jednostki. Podstawowym jej celem jest tworzenie czegoś nowego¹². Dotyczy to również nauk prawnych. Według W. Klonowieckiego przedmiotem nauk prawnych jest działalność człowieka unormowana przez normy prawne, którą spełnia dobrowolnie i świadomie i za którą ponosi odpowiedzialność. Nauki prawne powinny zajmować się badaniem zarówno norm, jak i działalności ludzkiej czy to w związku z przeżyciami jednostki, czy z rzeczywistością społeczną, gdyż normy są formą, działalność ludzka zaś jest treścią¹³. Z uwagi na szczególny przedmiot zainteresowań – prawo, normy prawne – nauki prawne wykształciły specyficzne metody badawcze – metody prawnicze. Pojęcie metod prawniczych jest wieloznaczne i powoduje istotne wątpliwości interpretacyjne. Związane jest to ze specyfiką przedmiotu zainteresowań nauk prawnych oraz zależności stosowania metod przez prawników praktyków w związku z interpretacją i tworzeniem prawa bądź zastosowań określonych metod w wymiarze czysto teoretycznym – na potrzeby refleksji naukowej¹⁴. W ramach rozwoju nauk prawnych wykształciły się koncepcje badawcze charakteryzujące metody badawcze służące realizacji celu nauk prawnych – poznaniu prawa i ujęcia go w modele teoretyczne, wykorzystywane przy jego stosowaniu i badaniach naukowych.

Przedmiot badań – prawo – może być rozumiane jako przedmiot materialny i jego różne przedmioty formalne – prawo jako tekst ustawy, prawo jako zachowanie ze względu na reguły, prawo jako realizacja określonych wartości, prawo i różne strategie argumentacyjne.

W związku z tym wielowymiarowym traktowaniem prawa wyróżniamy następujące metody badania prawa:

¹² A. SADOWSKI, A. SZYDLIK, *Poznanie naukowe i kanony nauki*, „Optimum. Studia Ekonomiczne” 2016, nr 2, s. 55.

¹³ B. RENIK, *Wstęp do nauk prawnych według wykładów Prof. dr. W. Klonowieckiego*, Lublin: Wydawnictwo KUL 1947, s. 6-7.

¹⁴ J. STELMACH, B. BROŻEK, *Metody prawnicze*, Kraków: Wolters Kluwer S.A. 2006, s. 32.

- 1) logiczno-językowe, rozwijane w formie analizy formalno-logicznej i lingwistycznej;
- 2) metody empiryczne takich nauk, jak socjologia, psychologia, ekonomia, antropologia kulturowa;
- 3) metody argumentacyjne i hermeneutyczne;
- 4) metody aksjologiczne;
- 5) metody historyczne;
- 6) metody komparatystyczne;
- 7) metody filozoficzne¹⁵.

Metody badawcze wykorzystywane w naukach prawnych są związane z ich problematyką oraz realizowanymi funkcjami. W literaturze teorii prawa wskazuje się, że w ramach nauk prawnych wyróżniamy problematykę dogmatyczną, socjotechniczną oraz teoretyczną. Problematyka dogmatyczna dotyczy identyfikacji norm prawnych należących do danego systemu prawa. Problematyka socjotechniczna w naukach prawnych jest związana z wpływem stanowienia prawa i odpowiednim jego stosowaniem na określone skutki społeczne. Problematyka teoretyczna nauk prawnych dotyczy formułowania twierdzeń o obowiązującym prawie. Z tego zakresu wynika problematyka metodologiczna nauk prawnych, zajmująca się opisem metod, sposobów rozwiązywania poszczególnych problemów lub formułowaniem dyrektyw, jak te problemy rozwiązywać¹⁶.

Należy stwierdzić, że w ramach nauk prawnych przeważają metody dogmatyczne, związane z analizą logiczno-językową oraz wykładnią tekstu prawnego przy wykorzystaniu wypracowanych w ramach dorobku nauk prawnych dyrektyw interpretacyjnych¹⁷. Zależność ta dotyczy również nauki prawa administracyjnego. W nauce prawa administracyjnego dostrzegane są jednak również istotne korzyści poznawcze i interpretacyjne związane z wykorzystaniem metod badawczych innych dyscyplin wiedzy.

2. NAUKA PRAWA ADMINISTRACYJNEGO – KONCEPCJE BADAWCZE

Przedmiotem zainteresowania nauki prawa administracyjnego są normy prawa administracyjnego regulujące wykonywanie administracji publicznej. W związku

¹⁵ T. BARANKIEWICZ, *Współczesne metody badania prawa*, „Studia Prawnicze KUL” 2010, nr 1, s. 118.

¹⁶ S. WRONKOWSKA, Z. ZIEMBIŃSKI, *Zarys teorii prawa*, Poznań: Ars Boni et Aequi 2001, s. 16.

¹⁷ M. ZIELIŃSKI, *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, Warszawa: Lexis Nexis 2006, s. 48.

z tym ważnym wyznacznikiem definiowania i określania granic prawa administracyjnego jest pojęcie administracji publicznej. W ramach teoretycznego pojęcia administracji publicznej nauka prawa administracyjnego jest konfrontowana z innymi dziedzinami wiedzy zajmującymi się administracją publiczną, jej organizacją i funkcjonowaniem – naukami o administracji i polityką administracyjną. W tradycji badań nad administracją publiczną za przyjętą koncepcję systematyki dyscyplin badawczych uznawano w związku z tym tzw. klasyczną triadę nauk administracyjnych. W ramach tak rozumianej triady nauki o administracji oraz polityka administracyjna miały zapewnić wiedzę o administracji publicznej pozyskiwaną metodami nauk społecznych, badających rzeczywiste zjawiska społeczne, natomiast nauka prawa administracyjnego miała za zadanie analizę normatywnych podstaw funkcjonowania administracji publicznej.

Tak określone dziedziny wiedzy zajmujące się administracją publiczną posługują się określonymi metodami badawczymi (a w ich ramach technikami badawczymi) w celu rzetelnego opisu zjawisk administracyjnych zgodnie z założeniami i celami danej dyscypliny wiedzy. W tym zakresie na uwagę zasługuje pogląd T. Skoczny, wskazujący, że przedmiot poszczególnych nauk administracyjnych wyrażany jest w sformalizowanym języku każdej z tych dyscyplin, a podstawowym problemem poznania naukowego administracji jest adekwatność odbicia administracji jako przedmiotu ludzkich doświadczeń w języku danej dyscypliny przy użyciu adekwatnych metod¹⁸.

W obecnych warunkach za zasadne należy uznać ustalenie, w jakim wymiarze i na jakich zasadach dorobek z zakresu nauk o administracji może być wykorzystany w doktrynie prawa administracyjnego, gdyż zależność ta bezpośrednio warunkuje możliwość wykorzystywania wyników badań charakterystycznych dla nauk społecznych w badaniach nad prawem administracyjnym. W tym zakresie należy zauważyć, po pierwsze, że nauka prawa administracyjnego w swoich kolejnych etapach rozwoju badań w zasadzie w każdym z nich była ściśle związana z badaniami nad administracją publiczną, podejmowanymi przy wykorzystaniu metod nauk społecznych zgrupowanych pod zbiorczą nazwą nauki administracji lub nauki o administracji.

Na szczególnie pod tym względem charakter prawa administracyjnego trafnie zwraca uwagę J. Zimmermann, podkreślając, że prawo administracyjne jest podstawą każdego administrowania – zarządzania, sterowania życiem społecznym i dlatego – jak żadna inna dziedzina prawa – powinno zachowywać szczególne więzi z innymi dziedzinami wiedzy, które tego administrowania dotyczą. Żadna

¹⁸ T. SKOCZNY, *Podstawowe dylematy naukowego poznania administracji państwowej*, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego 1986, s. 60-61.

inna dyscyplina prawnicza i żadna inna nauka prawa nie posiada takiego naturalnego zaplecza, na które sama oddziałuje i z którego czerpie inspirację, wiedzę, gotowe recepty i przygotowane ekspertyzy. Według J. Zimmermanna do tego zaplecza należą: praktyczne badania nauk o administracji, do których można zaliczyć m.in. naukę administracji, teorię organizacji i zarządzania, politykę administracyjną, naukę o zarządzaniu publicznym itd.¹⁹

W tak rozumianej współzależności nauki o administracji w zasadzie miały za zadanie dostarczać nauce prawa administracyjnego użytecznych bodźców i ujęć interpretacyjnych, które pozwolą na rozwój instytucji prawa administracyjnego i w konsekwencji reformy regulacji prawa administracyjnego.

Aby jednak koncepcje zmian płynące z ocen rzeczywistej administracji publicznej, które były domeną dziedziny nauk o administracji (a będące pochodną zagadnień ekonomicznych, socjologicznych, wytycznych polityki oraz poszczególnych dziedzin związanych ze sferami ingerencji administracji publicznej), mogły być podstawą wdrażania reform w strukturze i formach działania administracji publicznej, muszą być skonfrontowane z prawnymi podstawami organizacji i działania administracji publicznej. Jedynie ich prawidłowe odzwierciedlenie w instytucjach prawa administracyjnego pozwoli na realne wdrożenie postulowanych reform, zgodne z obowiązującym porządkiem prawnym oraz specyfiką regulacji prawa administracyjnego i chronionych przez nie wartości.

Biorąc pod uwagę wpływ nauk o administracji na rozwój nauki prawa administracyjnego, należy stwierdzić, że w sferze badań nad prawem administracyjnym istnieje konieczność dalszego rozwijania wiedzy o społecznych i organizacyjnych uwarunkowaniach stosowania prawa administracyjnego. Wskazanie istotności wykorzystania metod nauk społecznych w badaniach nad prawem administracyjnym nie może ograniczyć się jedynie do postulatu, należy poza tym podać, w jakim zakresie i w odniesieniu do jakich elementów rozległej przecież regulacji administracyjno-prawnej owo wykorzystanie może przynieść największe korzyści poznawcze w badaniach nad prawem administracyjnym. W tym celu należy posłużyć się analizą systematyki prawa administracyjnego.

¹⁹ J. ZIMMERMANN, *Aksjomaty prawa administracyjnego*, Warszawa: Wolters Kluwer S.A. 2013, s. 18-19.

3. METODY SZCZEGÓŁOWE W NAUCE PRAWA ADMINISTRACYJNEGO

Dla problematyki wykorzystania metod nauk społecznych w nauce prawa administracyjnego najbardziej istotne znaczenie ma obszerność regulacji administracyjno-prawnej oraz jej złożoność, bezpośrednio warunkująca możliwość wspomagania procesu badawczego wybranymi metodami i technikami badawczymi. Na taką zależność wskazuje J. Borkowski, podkreślając, że w badaniu administracji i prawa administracyjnego znaczenie podstawowe mają metody badawcze właściwe naukom prawnym – ze względu na to, że oś badań jest określana na podstawie nauki prawa administracyjnego (jego pojęć i uogólnień), szczególnie w zakresie badań nad administracją jako pewnym zjawiskiem ze sfery normatywnej i refleksji teoretycznej nad porządkiem prawnym. W dziedzinach szczególnych prawa administracyjnego należy uznać konieczność podejmowania badań multidyscyplinarnych i interdyscyplinarnych²⁰.

Prawo administracyjne jako niezwykle rozbudowana część systemu prawa ze względu na cele teoretyczne, badawcze, dydaktyczne oraz praktyki prawniczej jest dzielone na mniejsze grupy zagadnień. W ramach systematyki prawa administracyjnego wyróżniamy: część ogólną prawa administracyjnego, ustrojowe prawo administracyjne, materialne prawo administracyjne (tradycyjnie określane jako część szczegółowa prawa administracyjnego) oraz procesowe prawo administracyjne.

Część ogólna prawa administracyjnego określa instytucje występujące w całym systemie prawa administracyjnego. Brak kodyfikacji prawa administracyjnego budzi istotne wątpliwości interpretacyjne, związane z podstawowymi pojęciami i instytucjami prawa administracyjnego. Wątpliwości te są związane również z ujęciami badawczymi prawa administracyjnego. Dlatego w zakresie części ogólnej prawa administracyjnego należy uwzględnić uporządkowanie zagadnień metodologicznych istotnych dla całego systemu prawa administracyjnego.

Prawo ustrojowe reguluje strukturę i zasady funkcjonowania systemu organów administracji publicznej. Przedmiotem zainteresowań ustrojowego prawa administracyjnego są zagadnienia podmiotów wchodzących w skład struktury administracji publicznej, związków oraz charakteru zależności między nimi, kontroli administracji publicznej oraz kwestie kadr administracji publicznej, tj. statusu

²⁰ J. BORKOWSKI, *Metody badawcze w nauce prawa administracyjnego*, [w:] *Problemy metodologiczne nauki prawa administracyjnego, (przedmiot, metody badawcze i kooperacja interdyscyplinarna)*, red. K. Sobczak, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach 1976, s. 36 nn.

prawnego funkcjonariuszy publicznych i pracowników administracji publicznej. Regulacje ustrojowego prawa administracyjnego dotyczą ustroju administracji publicznej, określają problematykę struktur spełniających funkcję administracji publicznej z uwagi na wypełnienie celów publicznych²¹.

Z tego względu w ramach badań nad normatywnymi podstawami organizacji administracji publicznej należy uwzględnić metody i koncepcje badawcze realizowane w ramach teorii organizacji i zarządzania. Poszczególne problemy ustrojowego prawa administracyjnego dotyczące funkcji kierowniczych, struktur organizacyjnych, procesów kierowania mają bezpośrednie odniesienie do zagadnień teorii organizacji i zarządzania. W związku z tym, w ramach badań nad zagadnieniami regulacji prawa administracyjnego kształtującymi ustrój administracji publicznej zasadne jest wykorzystanie metod i technik badawczych wykorzystywanych w teorii organizacji zarządzania. Metody badawcze wykorzystywane w ramach teorii organizacji i zarządzania są w dużym stopniu pochodną metod nauk społecznych. Ich podstawą jest obserwacja rzeczywistości organizacyjnej (struktur i funkcjonowania organizacji), a istotnymi elementami z punktu widzenia ich charakteru są identyfikacja problemów funkcjonowania organizacji oraz wnioski i propozycje usprawnienia badanego zjawiska organizacyjnego²².

Prawo materialne (część szczegółowa prawa administracyjnego) jest uregulowaniem treści stosunku administracyjnoprawnego, określa prawa i obowiązki adresatów norm prawa administracyjnego. Jest to najbardziej rozbudowana część prawa administracyjnego. Przedmiotem jej regulacji są poszczególne działy prawa administracyjnego (dotyczące między innymi takich zagadnień, jak: status prawny jednostki, ingerencja administracji w prawa rzeczowe, porządek i bezpieczeństwo publiczne, ochrona środowiska, działalność gospodarcza, dobra kultury, oświata, nauka i szkolnictwo wyższe), które obejmują sfery ingerencji administracji publicznej oraz konsekwencje dla podmiotów administrowanych, na których status prawny wpływa administracja publiczna. Obszerność regulacji materialnego prawa administracyjnego jest naturalną konsekwencją szerokiego zakresu zadań administracji publicznej realizowanych w formach prawa administracyjnego.

Regulacje materialnego prawa administracyjnego ze względu na swój zakres oddziaływania stwarzają szeroką możliwość badań nad prawem jako zjawiskiem społecznym. Dotyczy to w szczególności badań socjologicznych, gdyż socjologia jest dyscypliną nauki, której przedmiot badań w istotnym stopniu styka się

²¹ J. SŁUGOCKI, *Prawo administracyjne. Podstawowe zagadnienia ustrojowe*, Warszawa: Wolters Kluwer S.A., 2007, s. 16.

²² J. ZIELENIEWSKI, *Organizacja i zarządzanie*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1976, s. 79; J. APANOWICZ, *Metodologiczne aspekty procesu poznania naukowego w teorii organizacji i zarządzania*, Gdynia: Wydawnictwo Diecezji Pelplińskiej Bernardinum 2000, s. 43 n.

z problematyką nauk prawnych. Związki dotyczą w szczególności zachowań ludzi uregulowanych normami prawnymi²³. Rozwijająca się metodologia nauk społecznych zapewnia odpowiednie instrumenty badawcze²⁴. W tym zakresie na szczególną uwagę zasługują regulacje materialnego prawa administracyjnego dotyczące statusu prawnego jednostki, w tym obywatelstwa, cudzoziemców, migracji, oraz związane z rejestracją stanu cywilnego czy ewidencją ludności.

Prawo procesowe (postępowanie administracyjne, procedura administracyjna) normuje obowiązki i uprawnienia uczestników procesu ustalania jakiegoś skutku prawnego, określa tryb postępowania przed organami administracji publicznej²⁵. Przepisy postępowania administracyjnego określają zasady wydawania rozstrzygnięć przewidzianych przepisami materialnego prawa administracyjnego, warunkują prawa i obowiązki uczestników procesu stosowania norm prawa administracyjnego.

W przypadku regulacji postępowania administracyjnego istotne znaczenie mają relacje między podmiotami postępowania administracyjnego ukształtowane przez normy prawa administracyjnego. Ustawodawca, regulując określone stosunki procesowe, posługuje się pojęciami, które mają istotne elementy zakorzenione w sferze społecznej i psychologicznej. Relacje tego typu wskazują istotne znaczenie refleksji w zakresie odzwierciedlenia pojęć prawnych w stosunkach społecznych²⁶.

Normy prawa administracyjnego w poszczególnych częściach systemu prawa administracyjnego w istotny sposób oddziałują na życie społeczne i status prawny jednostek. Tworzenie i stosowanie prawa administracyjnego stawia istotne pytania badawcze, wiele z nich wymaga wykorzystania metod i technik badawczych nauk społecznych związanych z obserwacją realnych zjawisk podlegających ingerencji prawa administracyjnego.

WNIOSKI

W ramach badań naukowych obejmujących regulacje prawa administracyjnego powinny być brane pod uwagę zależności i skutki obowiązywania norm prawnoadministracyjnych w określonych stosunkach społecznych, które w za-

²³ W. JEDLECKA, *O metodzie socjologicznej w badaniu prawa*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie” 2014, t. 8, s. 181.

²⁴ J. SZTUMSKI, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice: Wydawnictwo Naukowe Śląsk 2005, s. 14 n.

²⁵ Z. CIEŚLAK, *Istota i zakres prawa administracyjnego*, [w:] *Prawo administracyjne. Część ogólna*, red. Z. Niewiadomski, Warszawa: Lexis Nexis 2000, s. 56.

²⁶ J. CHMIELEWSKI, *Zasada budzenia zaufania w ogólnym postępowaniu administracyjnym*, Warszawa: Wolters Kluwer S.A. 2018, s. 60.

łożeniu prawodawcy są przez niekształtowane. Jak trafnie wskazuje J. Filipek: przedmiot regulacji prawnej tkwi w sferze rzeczywistości²⁷. Z tego względu badania z zakresu prawa administracyjnego powinny dostrzegać warunki społeczne i organizacyjne, w których normy obowiązują i które w dużym stopniu kształtują.

Dla jakości norm prawa administracyjnego istotna jest wiedza o ich faktycznym działaniu w rzeczywistości społecznej. Zwraca na to uwagę M. Zirk-Sadowski, wskazując, że ustalenia nauki administracji powinny być w dalszej konsekwencji brane pod uwagę w ramach dyscypliny prawa administracyjnego. Budowa norm prawnych dotyczących struktury i działania administracji publicznej powinna uwzględniać jak najszerszą wiedzę o zależnościach związanych ze strukturą organizacyjną oraz realizacją zadań przez administrację publiczną. Tak rozumiane ujęcie powinno zapewnić nowy model nauki prawa administracyjnego zintegrowanej z nauką administracji, w którym aspekty empiryczne i organizacyjne warunkowałyby aspekty prawne²⁸. Podobne stanowisko prezentują J. Łętowski, S. Strachowski, J. Szreniawski, W. Taras, A. Wróbel, wskazując, że nauka administracji powinna odgrywać rolę w dziedzinie porządkowania i doskonalenia aparatury pojęciowej w konsekwencji uczestnicząc w przewyżnianiu chaosu terminologicznego w języku prawa administracyjnego²⁹. Poglądy te uznać należy za trafne i można je odnieść szerzej, jako postulaty wykorzystania metod i technik badawczych w refleksji nad tworzeniem i stosowaniem norm prawa administracyjnego.

W tym zakresie można zaproponować dwa ujęcia interpretacyjne.

Pierwsze z nich jest związane z badaniami nad administracją publiczną, jej organizacją i funkcjonowaniem: ze względu na ścisłe podporządkowanie tych sfer regulacjom prawa administracyjnego badania w tym zakresie znajdują swoje odniesienie do norm prawnych, które regulują badana sferę aktywności administracji publicznej. Można w tym miejscu skonstatować, że badania dotyczące rzeczywistej administracji publicznej w konsekwencji muszą znaleźć odzwierciedlenie i refleksję teoretyczną w kontekście norm prawa administracyjnego.

Drugie natomiast ujęcie interpretacyjne jest związane z dogmatyką prawa administracyjnego: w tym zakresie badania naukowe przy wykorzystaniu metod

²⁷ J. FILIPEK, *Prawo administracyjne. Instytucje ogólne. Część I.*, Kraków: Kantor Wydawniczy Zakamycze, 2003, s. 14.

²⁸ M. ZIRK-SADOWSKI, *Metodologia nauk administracyjnych na tle metodologii prawoznawstwa*, [w:] *Koncepcja systemu prawa administracyjnego*, red. J. Zimmermann, Kraków: Wolters Kluwer S.A. 2007, s. 630-631.

²⁹ J. ŁĘTOWSKI, S. STRACHOWSKI, J. SZRENIAWSKI, W. TARAS, A. WRÓBEL, *Nauka administracji. Wybrane zagadnienia*, Lublin: Wydawnictwo Iunctim 1993, s. 3.

prawniczych są związane z analizą tekstu prawnego przynależnego do jednej z gałęzi systemu prawa – prawa administracyjnego. Prawnik administratywista, zajmując się określonymi normami prawa administracyjnego, w konsekwencji odnosi się do zjawisk społecznych, które są kształtowane poprzez stosowanie prawa administracyjnego.

Można w tym miejscu skonstatować, że badania nauk społecznych nad działaniami administracji publicznej prowadzą w konsekwencji do regulacji prawa administracyjnego, z których bezpośrednio wynika władcza ingerencja w życie jednostek i grup społecznych, natomiast analiza tworzenia i stosowania prawa administracyjnego wymaga wiedzy o realnych zjawiskach kształtowanych przez poszczególne normy prawa administracyjnego.

Biorąc pod uwagę dotychczasowy dorobek nauki prawa administracyjnego, jej ścisły związek z naukami o administracji prezentującymi wszechstronne ujęcia administracji publicznej przy wykorzystaniu metod badawczych nauk społecznych, należy stwierdzić, że w ramach badań nad prawem administracyjnym metody nauk społecznych powinny być szeroko wykorzystywane.

Dotychczasowy dorobek nauk zajmujących się rzeczywistą administracją publiczną, badaną przy wykorzystaniu metod nauk społecznych, kojarzony z badaniami i pracami prawników administratywistów, powinien znaleźć swoje szerokie odniesienie w części ogólnej prawa administracyjnego, która z uwagi na swój wieloaspektowy zakres zainteresowania powinna przybierać treści teorii prawa administracyjnego, w której należy uwzględniać zagadnienia metodologiczne. Ponadto w ramach podziału prawa administracyjnego należy rozważyć wykorzystanie szczegółowych metod i technik badawczych innych dyscyplin wiedzy w poszczególnych częściach teoretycznych prawa administracyjnego: ustrojowej, materialnej i procesowej.

W tym miejscu trudno stwierdzić, w jakim zakresie nastąpią przekształcenia w paradygmacie nauki prawa administracyjnego oraz nauk o administracji, szczególnie w ich odgałęzieniu rozwijającym się w sferze naukowej kojarzonej z przedstawicielami nauki prawa administracyjnego, należy jednak stwierdzić, że nauka prawa administracyjnego powinna w szerokim stopniu dążyć do interdyscyplinarności podejmowanych badań, z zachowaniem jednej jakości wypracowanych metod prawniczych. Przedstawiona w niniejszym opracowaniu problematyka daje podstawy do dalszej refleksji naukowej.

PIŚMIENNICTWO

- ADAMKIEWICZ-DRWILLO Hanna: *Zagadnienia ogólne metodologii nauk z uwzględnieniem metodologii nauk prawnych*, [w:] *Podstawy finansów i prawa finansowego*, red. Andrzej Drwiłło, Warszawa: Wolters Kluwer S.A. 2011, s. 45-80.
- AJDUKIEWICZ Kazimierz: *Logika pragmatyczna*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1965.
- APANOWICZ Jerzy: *Metodologiczne aspekty procesu poznania naukowego w teorii organizacji i zarządzania*, Gdynia: Wydawnictwo Diecezji Pelplińskiej Bernardinum 2000.
- BARANKIEWICZ Tomasz: *Współczesne metody badania prawa*, „Studia Prawnicze KUL”, 2010, nr 1, s. 115-131.
- BORKOWSKI Janusz: *Metody badawcze w nauce prawa administracyjnego*, [w:] *Problemy metodologiczne nauki prawa administracyjnego, (przedmiot, metody badawcze i kooperacja interdyscyplinarna)*, red. Karol Sobczak, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach 1976. s. 36-50.
- CHMIELEWSKI Jan: *Zasada budzenia zaufania w ogólnym postępowaniu administracyjnym*, Warszawa: Wolters Kluwer S.A. 2018.
- CIEŚLAK Zbigniew: *Istota i zakres prawa administracyjnego*, [w:] *Prawo administracyjne. Część ogólna*, red. Zygmunt Niewiadomski, Warszawa: Lexis Nexis 2000, s. 50-76.
- FILIPEK Jan: *Prawo administracyjne. Instytucje ogólne. Część I.*, Kraków: Kantor Wydawniczy Zakamycze 2003.
- JEDLECKA Wioletta: *O metodzie socjologicznej w badaniu prawa*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie”, 2014, t. 8, s. 181-197.
- IZDEBSKI Jan: *Koncepcja misji administracji publicznej w nauce prawa administracyjnego*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2012.
- KAMIŃSKI Stanisław: *Metodologia nauk* [w:] *Leksykon filozofii klasycznej*, red. Józef Herbut, Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 1997, s. 363-364.
- KAWALEC Paweł: *Założenia umiarkowanie pluralistycznej metodologii*, „Zagadnienia Naukoznawstwa”, 2013, nr 4, s. 277-304.
- KORCZAK Jerzy: *Wiedza o organizacji i zarządzaniu jako dyscyplina naukowa*, [w:] Agnieszka Chrisidu-Budnik, Jerzy Korczak, Andrzej Pakuła, Jerzy Supernat, *Nauka organizacji i zarządzania*, Wrocław: Kolonia Limited 2005, s. 11-28.
- KOTARBIŃSKI Tadeusz: *Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk*, Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk 1990.
- KRUKOWSKI Józef: *Wstęp do nauki o państwie i prawie*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2002.
- KRZYKAŁA Franciszek: *Niektóre zagadnienia metodologii badań socjologicznych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1987, z. 1, s. 209-217.
- ŁĘTOWSKI Janusz, STRACHOWSKI Stanisław, SZREŃIAWSKI Jan, TARAS Wojciech, WRÓBEL Andrzej: *Nauka administracji. Wybrane zagadnienia*, Lublin: Wydawnictwo Iunctim 1993.
- OPALEK Kazimierz: *Problemy metodologiczne nauki prawa*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1962.
- RENIK B.: *Wstęp do nauk prawnych według wykładów Prof. dr. W. Klonowieckiego*, Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski 1947.
- SADOWSKI Adam, SZYDLIK Anna: *Poznanie naukowe i kanony nauki*, „Optimum. Studia Ekonomiczne” 2016, nr 2, s. 55-68.

- SKOCZNY Tadeusz: *Podstawowe dylematy naukowego poznania administracji państwowej*, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego 1986.
- ŚLUGOCKI Janusz: *Prawo administracyjne. Podstawowe zagadnienia ustrojowe*, Warszawa: Wolters Kluwer S.A. 2007.
- STELMACH Jerzy, BROŻEK Bartosz: *Metody prawnicze*, Kraków: Wolters Kluwer S.A. 2006.
- STĘPIEŃ Beata: *Oblicza pluralizmu metodologicznego w naukach o zarządzaniu – z perspektywy instytucjonalnej*, „Studia Oeconomica Posnaniensia” 2016, t. 4, nr 1, s. 48-62.
- SZTUMSKI Janusz: *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice: Wydawnictwo Naukowe Śląsk 2005.
- WRONKOWSKA Sławomira, ZIEMBIŃSKI Zygmunt: *Zarys teorii prawa*, Poznań: Ars Boni et Aequi 2001.
- ZIELENIŃSKI Jan: *Organizacja i zarządzanie*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1976.
- ZIELIŃSKI Maciej: *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, Warszawa: Lexis Nexis 2006.
- ZIMMERMANN Jan: *Aksjomaty prawa administracyjnego*, Warszawa: Wolters Kluwer S.A. 2013.
- ZIRK-SADOWSKI Marek: *Metodologia nauk administracyjnych na tle metodologii prawoznawstwa*, [w:] *Koncepcja systemu prawa administracyjnego*, red. Jan Zimmermann, Kraków: Wolters Kluwer S.A. 2007, s. 613-632.

METODY BADAŃ NAUK SPOŁECZNYCH W NAUCE PRAWA ADMINISTRACYJNEGO

Streszczenie

Dyscypliny nauki realizują specyficzne cele i wykorzystują określone metody ich osiągnięcia – metody badawcze. Każda dyscyplina naukowa dąży do poznania rzeczywistości i uporządkowania badanych faktów i zjawisk przy wykorzystaniu charakterystycznych dla niej usystematyzowanych pojęć oraz wskazania określonych prawidłowości, uporządkowanych za pomocą koncepcji teoretycznych. Cele i sposoby ich osiągnięcia oraz porządkowania są determinowane poprzez przedmiot badań – charakterystyczny dla danej dyscypliny nauki zakres zainteresowań, wyodrębniony za pomocą wypracowanych w ramach rozwoju danej dyscypliny pojęć i koncepcji badawczych. Aby osiągnąć w ramach badań naukowych cele – wyniki badań – mogły być traktowane jako obiektywne zjawiska, ustalone we właściwy, rzetelny i sprawdzalny sposób, muszą być ustalone za pomocą takich właśnie narzędzi badawczych, uporządkowanych w ramach specyficznej dla danej dyscypliny naukowej metody badawczej.

Normy prawa administracyjnego w poszczególnych częściach systemu prawa administracyjnego w istotny sposób oddziałują na życie społeczne i status prawny jednostek. Tworzenie oraz stosowanie prawa administracyjnego stawia istotne pytania badawcze, wiele z nich wymaga wykorzystania metod i technik badawczych nauk społecznych związanych z obserwacją realnych zjawisk podlegających ingerencji prawa administracyjnego.

Słowa kluczowe: prawo administracyjne; metody badań naukowych; metodologia nauk prawnych; administracja publiczna.